

УДК 378.22.61-027.561

АНАСТАСІЯ ТІТОВА

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ

У статті розглядаються основні підходи до формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів. З'ясовується сутність поняття «майбутній сімейний лікар», обґрунтовуються загальні компоненти професійної компетентності у вигляді низки визначених професійних компетенцій, які складають цілісну картину вдосконалення процесу формування професійно-кваліфікованих кадрів у галузі медицини.

***Ключові слова:** професійна компетентність, професійна компетентність сімейного лікаря, професійні компетенції, сімейний лікар, веб-технології, активні методи навчання*

Професійна освіта сьогодення зосереджена на пошуку шляхів оптимізації, прискорення та розширення методів та засобів навчання з метою підвищення рівня підготовки професійних кадрів у різних напрямках трудової діяльності, зокрема медичного працівника, а саме сімейного лікаря.

Сімейний лікар – це дипломований медичний працівник, який особисто надає первинну медико-санітарну допомогу та безперервну допомогу окремим хворим, сім'ям, незалежно від віку, статі та виду захворювання. [7]

Актуальним стає питання використання в процесі професійного навчання майбутніх сімейних лікарів, поряд із традиційними дидактичними методами - активних методів навчання, зокрема із використанням інноваційних підходів за допомогою веб-технологій. Аналіз літератури доводить доцільність застосування активних форм та методів навчання в практиці підготовки фахівців у тому числі й сімейних лікарів.

У дослідженнях N. Saeed, Y. Yang, S. Sinnappan, M.J. Viju [9, 10] значна увага приділяється пошуку ефективних методів професійної підготовки спеціалістів, серед яких передове місце посідають активні методи навчання, такі як інтерактивні веб-технології. Більшість з них зауважує, що активні методи навчання суттєво підвищують рівень підготовки спеціаліста, допомагають формуванню його

професійної компетентності, спрямованості, розвитку творчого потенціалу, попередження професійного “вигорання”. Проте, поза увагою дослідників залишається проблема впровадження навчання майбутніх сімейних за допомогою веб-технологій у практику при формуванні професійної компетентності у процесі навчання студентів вищих медичних закладів освіти з урахуванням внутрішньої інфраструктури навчальних закладів та системи освіти України зокрема.

У системі вітчизняної освіти проблему компетентності розробляла група відомих науковців (О.Савченко, Н.Бібік, Л.Ващенко, О.Локшина, О.Овчарук, Л.Паращенко, О.Пометун, С.Трубачова та ін.), які визначили ключові компетенції у навчанні: навчальна; громадянська; загальнокультурна; інформаційна; соціальна; здоров'язберігаюча [1], О.Бігич, О.Бірюк, Л.Хоружа (різновиди компетентності). У Росії - І.Зимняя, В.Кальней, А.Хутгорський, В.Шадриков, С.Шишов (ключові компетентності), Н.Гришанова, Л.Луценко, А.Субетто, Ю.Татур (професійну компетентність) [8].

До формування визначення дефініції “професійна компетентність” існують різні варіативні підходи. Передовий вітчизняний та західний досвід моделювання компетентностей представлено дослідженнями Тимофєєвої М.П. Н. Хомського (1965 р., Массачусетський університет), Дж. Равена (Лондон, 1984 р.). У матеріалах Ради Європи (1990 р.), один із розробників компетентнісного підходу Г. Галажа визначив п'ять ключових компетенцій, якими повинні володіти молоді європейці: політичні і соціальні; міжкультурні, комунікативні, ІКТ-компетенції та компетенції до самоосвіти [8].

У вітчизняній педагогічній науці проблема професійної компетентності майбутнього сімейного лікаря на етапі вражає швидких змін та постійного вдосконалення. Враховуючи специфіку професійної діяльності сімейного лікаря, його професійна компетентність базується на ключових компонентах, а саме: професійних, комунікативних, саморегуляційних, дослідницьких та наукових навичках.

Формування професійної компетентності у контексті становлення майбутнього сімейного лікаря, як невід'ємно-важливої ланки нашого суспільства, потребує обґрунтування інтегрованої моделі та удосконалення змісту, структури, форм, методів і середовищ професійної підготовки студентів до виконання лікарської діяльності, педагогічних умов підвищення професійної компетентності у стрімкому потоці технологічного прогресу в Україні.

Метою статті є визначення сутності поняття «професійна компетентність сімейного лікаря», визначення основних складових компетенцій професійної компетентності сімейного лікаря, теоретичне визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів у освітньому середовищі за допомогою веб-технологій як складової форми навчального процесу.

Аналіз досліджень та публікацій. Тематика формування професійної компетентності майбутніх лікарів протягом останніх років починає активно розвиватися, як у нашій країні так і за кордоном, що втілилось у працях багатьох науковців. Проведений аналіз наукових досліджень показує принципово різні підходи до визначення педагогічних умов формування професійної компетентності лікарів за працями (О.М. Гуменюк, Р. С. Гуревич, К. І. Делегей, Н. В. Жаркова, І. Г. Сосюк, Д. Белл, А. А. Вербицький, Т. П. Вороніна, К. К. Колін, А. Тоффлер й ін.). Водночас дидактичний потенціал веб-технологій висвітлено в низці дисертаційних досліджень вітчизняних (В. М. Андрієвська, А. М. Коломієць, К. Р. Колос, Ю. П. Ткаченко, Н. В. Лобач та ін.) і зарубіжних (А. Марфуга, Н. І. Аршинова, М. Б. Бетуганова, А. Д. Гарцов й ін.) дослідників. Комплексне обґрунтування педагогічних умов та складових професійної компетентності лікаря дозволить, на

нашу думку, зорієнтувати освітньо-кваліфікаційні вимоги для майбутніх сімейних лікарів при інтеграції освітнього медичного простору до європейських держав.

Основна частина: На основі проведеного констатувального експерименту на базі Вищого державного навчального закладу України “Української медичної стоматологічної академії” було опитано 100 респонденти різного рівня підготовки (70 – студенти 1-го – 3-го року навчання, 21 – клінічний ординатор, 9 – практикуючих сімейних лікарів) для визначення основних слабкостей, проблемних місць у процесі формування професійної компетентності. За результатами опитування визначено, що 34% опитаних не достатньо вмотивовані до навчання (трудова діяльність), 73% – мають складнощі з пошуком інформації за допомогою веб-ресурсів, 25% – мають труднощі з аналізуванням та відтворенням поставлених до них вимог.

Узагальнюючи вимоги до професіоналізму сімейного лікаря з різних літературних джерел, ми виокремили основні елементи залежно від навчальних, організаційних та психолого-педагогічних умов їх формування. Таким чином, професійно компетентному майбутньому сімейному лікареві, на нашу думку, мають бути властиві такі компетенції:

- когнітивна – володіння обсягом навчальної інформації та професійними знаннями, способами засвоєння та поповнення новою інформацією;
- професійно-релевантна – усвідомлення майбутніми сімейними лікарями необхідності продовження навчання протягом усього їхнього життя і постійного вдосконалення своєї професійної майстерності.
- операційна – здатність до реалізації знань на практиці через сформовану систему, навичок і умінь, фундаментально-прикладних дій та операцій;
- аксіологічна – інтеграція системи особистісно важливих якостей і професійно важливих властивостей у професійну діяльність сімейного лікаря.
- інформаційна, яка визначає способи сприйняття, зберігання і передачі інформації;
- проектувальна, що відображає способи визначення цілей, ресурсів, дій і термінів;
- аналітична, яка включає порівняння, класифікацію, абстрагування, прогнозування, систематизацію і конкретизацію;
- комунікативна, за допомогою якої здійснюється передача інформації, визначається взаємодія, спілкування;
- креативна (творча) – знання, уміння та навички продуктивно-творчої діяльності;
- соціальна (соціально-професійна позиція і ролі, які виконує фахівець у медичній галузі: лікар-ординатор, завідувач, керівник та ін.);
- рефлексивна (орієнтація на успішність майбутньої професійної діяльності);
- саморегуляційна – здатність людини до оволодіння процедурою цілісного процесу навчання [3].

Загальноприйнятими педагогічними умовами формування професійних компетенцій фахівців є соціальні, психолого-педагогічні та організаційно-методичні. Соціальні фактори характеризуються сучасними вимогами до особистості, потребами людини в діяльності, постійному підвищенні кваліфікації, розробкою професіограми фахівця як еталонної моделі. До психолого-педагогічних факторів належать особливості змісту і характеру діяльності особистості як суб'єкта і об'єкта освітнього процесу; рівень готовності до діяльності. Організаційно-методичні фактори показують особливості процедури і організації освітнього процесу.

Формування професійної компетентності сімейного лікаря у вищому медичному навчальному закладі будемо розуміти, як процес оволодіння стійкими, інтегрованими,

системними знаннями з природничо-гуманітарних, фундаментальних та клінічних дисциплін; уміння застосовувати їх у нових, нестандартних ситуаціях; розвитку особистісно важливих якостей, особливо здатність до саморегуляції, що забезпечить комплексне становлення майбутнього сімейного лікаря.

Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів можна об'єднати у такі групи:

- організаційно-процесуальні: навчальний план підготовки, графіки навчального процесу, розклад занять, матеріально-технічне забезпечення, визначення критеріїв рівня професійної компетентності; відбір змісту навчальних занять, інтеграція різних тем, розробка веб-орієнтованого інтерактивного навчально-методичного забезпечення дисциплін; форми, методи і засоби навчання студентів і оцінки успішності;

- психолого-педагогічні: здійснення діагностики особистісного розвитку студентів, визначення критеріїв, показників, рівнів сформованості компетентності майбутніх сімейних лікарів.

- мотиваційно-саморегуляційні: встановлення оптимальних умов для формування мотивації у студентів.

Класифікуючи професійні компетентності, ми обрали ті, які, на наш погляд, при створенні відповідних педагогічних умов забезпечить особистісне становлення майбутнього сімейного лікаря і відповідатиме усім складових професійної діяльності сімейного лікаря. У структуру професійної компетентності нами включені: прогностично-проективний, когнітивний, організаційно-комунікативний, інформаційно-аналітичний та рефлексивно-саморегуляційний компоненти.

У процесі отримання вищої освіти випускник медичного ВНЗ має володіти наступними професійними компетенціями за видами діяльності.

Профілактично-медичної допомоги: використання занять фізичною культурою і спортом для збереження власного здоров'я та пропаганди здорового способу та стилю життя; використання методів статистичного, історичного, економічного аналізу у вивченні та прогнозуванні показників здоров'я населення, в оцінці діяльності організацій охорони здоров'я та лікарів, у визначенні ефективності лікувально-профілактичних заходів та диспансеризації населення; здійснення обґрунтованого лікування; застосування прийомів і методів відновного лікування; здійснення консультативної допомоги лікарям інших спеціальностей відповідно до профілю своєї медичної діяльності; здійснення діагностичної допомоги населенню з використанням сучасного медичного обладнання.

Науково-дослідної діяльності: уміння працювати з науковою літературою і створення особистої науково-практичної інформаційної бази даних; планування та проведення наукових досліджень за фахом; оформлення та підготовки результатів наукових досліджень до опублікування; організації своєї праці на науковій основі з використанням веб-технологій обробки інформації у сфері професійної діяльності.

Організаційно-управлінської діяльності: використання нормативно-правових актів та організаційно-розпорядчих документів в організаційно-управлінській діяльності у сфері охорони здоров'я; правильного оформлення медичної та організаційно-розпорядчої документації, оформлення рецептів; організації та наданні медичної допомоги населенню з використанням сучасних інформаційних технологій та ресурсів; самостійного прийняття професійних рішень та організації роботи виконавців, використання глобальних інформаційних ресурсів та сучасних засобів телекомунікації.

Висновки. Сімейний лікар – це поліфункціональний професіонал-діагностик, діяльність якого зосереджується на довготривалому наданні медичних,

діагностичних послуг хворим незалежно від віку, статі, стану здоров'я та інших супроводжуючих факторів.

Сформованість вищезазначених компетенцій у майбутнього сімейного лікаря протягом навчання у медичних ВНЗ, дозволить оволодіти відповідними діагностичними алгоритмами, здатністю приймати адекватні терапевтичні рішення, здатністю розпізнавати патологічні стани і надавати невідкладну допомогу, можливістю проводити диференційну діагностику найбільш поширених захворювань та складати протокол лікування, можливістю використання нових інформаційних технологій з метою діагностики і лікування хворих.

Отже, професійна компетентність майбутнього сімейного лікаря - на нашу думку, це теоретична, практична і психологічна сформованість особистості на основі персональних і професійно важливих компетенцій, що ґрунтується на комплексі сформованих професійних знань, умінь та навичок, ціннісних орієнтацій, культури мовлення, стилю спілкування, аналітичних, прогностичних, проєктувальних, саморегуляційних здібностей, необхідних для професійної повсякденної діяльності сімейного лікаря.

Список використаних джерел

1. Любіна Л. А. Формування професійної компетентності майбутніх лікарів (Гендерний підхід) [Електронний ресурс] / Любіна Л. А. // Буковинський державний медичний університет, Україна, м. Чернівці. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://int-konf.org/konf012015/989-lyubna-l-a-formuvannya-profesynoyi-kompetentnost-maybutnh-lkarv-genderniy-pdhd.html>.
2. Лобач Н. В. Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх лікарів у освітньому середовищі вищого медичного навчального закладу / Н. В. Лобач // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Випуск 141. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – Ч. 1. – С. 124- 128.
3. Кліщ Г. І. Професійна компетентність як мета підготовки лікарів у мета підготовки лікарів у медичному університеті Відня [Електронний ресурс] / Г. І. Кліщ. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp8/Klish.pdf.
4. Гуменюк О. М. Формування професійної компетентності студента – майбутнього лікаря та провізора / О. М. Гуменюк // Освітологічний дискурс. - 2014. - № 4. - С. 121-129. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2014_4_14
5. Галочкіна О. О. Веб-технології як засіб модернізації навчального процесу у ВНЗ [Електронний ресурс] / Галочкіна О. О.. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://confcontact.com/2013_04_11/37_Galochkina.htm.
6. Smart-освіта: ресурси та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 16–17 жовтня 2014 р.) : тези доповідей. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – С 140-143. – Укр., рос. та англ. мовами.
7. Тернопільський Д. М. Курс лекцій з соціальної медицини [Електронний ресурс] / Державний Медичний університет Тернопільський. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/socmedic/lectures_stud/uk/med/lik/ptn/%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BE%D0%BE%D0%B7/4/08.%20%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D1%97%D1%97%20%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.ht.
8. Філоненко М. М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря [Електронний ресурс] / Мирослава Мирославівна Філоненко // - К. : Центр учбов.

- л-ри, 2013. - 240 с. – Режим доступу до ресурсу:http://pidruchniki.com/2015060965025/psihologiya/profesiyna_kompetentnist_maybutnogo_likarya.
9. Nauman S. Emerging Web Technologies in Higher Education: A Case of Incorporating Blogs, Podcasts and Social Bookmarks in a Web Programming Course based on Students' Learning Styles and Technology Preferences / S. Nauman, Y. Yun, S. Suku. // Educational Technology & Society. – 2009. – №12. – С. 98–109.
 10. Viju M.J. The Role of Web Technologies and Social Media at Higher Education level in India [Електронний ресурс] / Viju M.J. // Internet Journal of English Language, literature and humanities. – 2016. – Режим доступу до ресурсу:<http://ijellh.com/the-role-web-technologies-and-social-media-higher-education-level-india>.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2017 р.

ТИТОВА А.

Полтавский национальный педагогический университет им. В. Короленко, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СЕМЕЙНЫХ ВРАЧЕЙ

В статье рассматриваются основные подходы к формированию профессиональной компетентности будущих семейных врачей. Выясняется понятие будущего семейного врача, обосновываются общие компоненты профессиональной компетентности в виде ряда определенных профессиональных компетенций, которые составляют целостную картину совершенствования процесса формирования профессионально-квалифицированных кадров в области медицины.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессиональная компетентность будущего семейного врача, семейный врач, веб-технологии, активные методы обучения.

ТИТОВА А.

Poltava National Pedagogical University named after V. Korolenko, Ukraine

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE FAMILY DOCTORS

The article considers the main approaches to the formation of professional competence of future family doctors. The concept of the future family doctor is clarified, general components of professional competence are substantiated in the form of a number of certain professional competencies that constitute an integral picture of the improvement of the process of formation of professionally qualified personnel in the branch of medicine.

Pedagogical conditions of formation of professional competence of family doctors can be grouped into the following groups:

- organized and procedural: training curriculum, training process schedule, learning schedule, logistics, definition of criteria of professional competence; selection of content classes, integration of different topics, web-based interactive teaching of subjects; forms, methods and means of teaching students and evaluating success;

- psychology pedagogical: diagnostics of the personality development of students, definition of criteria, indicators, the levels of competence of the future family doctors.

- motivational and self-regulatory: establishing optimum conditions for the formation of motivation in students.

Ranging professional competence, we have chosen those which, in our opinion, with the creation of appropriate pedagogical conditions provide personal formation of the future family doctor and meets all the components of the professional activity of the family doctor. The structure of our professional competence includes: prognostically-projective, cognitive, organizational and communicative, analytical and information-reflexive self-regulatory components.

Key words: professional competence, professional competence of the future family doctor, family doctor, web technology, active learning methods